

ШЛЯХИ ЗБІЛЬШЕННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Івашина О.Ф.

Академія митної служби України

Оксентюк Н.В.

Дніпропетровська державна фінансова академія

Досліджено питання щодо прибутку підприємств України в період 2009 – 2013 рр. Проаналізовано чинники, які впливають на формування прибутку підприємств. Запропоновано заходи, для того, щоб підприємства України працювали стабільно та отримували прибуток.

Ключові слова: прибуток, фінансовий результат, чистий прибуток, суб'єкт господарювання, чинники формування прибутку підприємства, економічна діяльність, реалізована продукція, підприємство, трудові ресурси.

Постановка проблеми. Збільшення прибутку підприємствами України в сучасних умовах є досить складним і важливим питанням. На жаль, багато підприємств та комерційних установ не отримують прибуток, що призводить до їх ліквідації та банкрутства. Прибуток є формою доходу та стимулом до створення нових чи розвитку вже діючих підприємств. Можливість одержання прибутку спонукає керівників шукати більш ефективні способи використання ресурсів, винаходити нові продукти, на які може виникнути попит, застосовувати організаційні і технічні нововведення, що обіцяють підвищити ефективність виробництва. Працюючи прибутково, кожне підприємство вносить свій внесок в економічний розвиток суспільства, сприяє створенню і збільшенню суспільного багатства і зростанню добробуту народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу питанням формування та використання прибутку підприємств України приділена в українській економічній літературі в працях В. І. Блонської [2, с. 145], С. М. Винниченка, А. В. Висоцької [3, с. 3], О. І. Вужинської, Ю. В. Гончарова [3, с. 3], В. М. Опаріна, А. М. Поддєрьогіна [9, с. 103], О.І. Попрозмана [9, с. 134 – 135] та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість публікацій з даної проблеми невирішеними залишаються питання з якими стикається підприємство коли не отримує позитивний фінансовий результат це: недостатня кількість обігових грошових коштів для функціонування підприємства, велике податкове навантаження на бізнес, нестабільна економічна ситуація в країні та непривабливий інвестиційний клімат для потенційних інвесторів.

Мета статті. Мета статті полягає у визначенні чинників отримання прибутку підприємствами України та у розробці відповідних заходів в період економічних перетворень.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що головною метою створення та подальшої діяльності будь-

якого господарюючого суб'єкта, не залежно від виду його діяльності чи форм власності, є отримання кінцевого фінансового результату. Фінансовий результат – це прибуток або збиток, який отримує господарюючий суб'єкт внаслідок своєї діяльності.

Нині в економіці України спостерігається тенденція до значного зниження рівня доходів суб'єктів господарювання, що призводить до зменшення прибутковості чи навіть збитковості багатьох підприємств. У зв'язку з цим управління підприємством вимагає вдосконалення методів оцінки і прогнозування прибутку. Це зумовлює необхідність дослідження умов функціонування підприємств, утворення прибутку і його впливу на темпи і пропорції суспільного відтворення. Досліджуючи динаміку розвитку та утворення підприємств України за 2009 – 2013 рр., маємо очевидну тенденцію до зниження кількості суб'єктів господарювання (підприємств, установ, організацій) (див. табл. 1). Це свідчить про те, що в умовах нестабільної економіки, постійної зміни інституціональних умов її функціонування та зростання цін не існує умов для підприємств України, а особливо малих та мікропідприємств, працювати ефективно та вносити внесок в розвиток України в цілому.

Процес формування прибутку підприємств відбувається під впливом взаємозалежних чинників внутрішнього та зовнішнього характеру, що впливають на результати діяльності підприємства, з однієї сторони – позитивно, а з іншої – негативно.

Серед зовнішніх чинників основними можна відмітити: місткість ринку, економічні умови господарювання, платоспроможний попит споживачів, державне регулювання діяльності підприємств, діяльність конкурентів. До внутрішніх чинників належать: обсяг виробленої та реалізованої продукції, собівартість виробництва, ціна та асортимент реалізованої продукції, фінансовий менеджмент, тощо. Зовнішні та внутрішні фактори тісно взаємозв'язані між собою. Ступінь впливу вищезазначених чинників залежить від їх співвідношення, стадії життє-

Таблиця 1

Кількість підприємств України за 2009–2013 рр.

Рік	Усього кількість підприємств, од	З них підприємства, од				
		Великі	Середні	Малі	Мікропідприємства	Фізичні особи - підприємці
2009	2218888	535	21867	358253	307263	1530970
2010	2183928	586	20983	357241	300445	1805118
2011	1701620	659	20753	354283	295815	1325925
2012	1600127	698	20189	344048	286461	1235192
2013	1375789	711	18931	212134	170610	973403

За даними: [5]

вого циклу підприємства, а також компетенції його менеджерів [4, с. 197-198].

Фінансовий результат діяльності українських підприємств за 2012 – 2013 рр. свідчить про зниження прибутку підприємств на 57%. При цьому, якщо прибуток підприємств у 2013 році в порівнянні з 2012 роком в промисловій сфері знизився на 7,3 %, то у металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів зменшилася на 30 %, у сфері машинобудування – на 41,1 %, у сфері постачання електроенергії, газу та кондиціонованого повітря – на 8,1 % [5].

Динаміка прибутку підприємств в Україні за видами економічної діяльності свідчить про тенденцію до погіршення результатів їх фінансової діяльності в більшості галузей (див. табл. 2). Так, у 2009 – 2013 рр. від'ємний результат мали будівництво, готельний бізнес та організація харчування, операції з нерухомим майном, охорона здоров'я, спорт, мистецтво та розваги, а це свідчить про банкрутство та ліквідацію багатьох малих та великих підприємств, що і призвело до зменшення кількості підприємств.

З розвитком негативних явищ в економіці з'являються нові фактори формування прибутку, які необхідно враховувати під час проведення економічного аналізу. Характерним чинником формування прибутку підприємств України в 2009 – 2013 рр. стало зростання їх кредиторської та дебітор-

ської заборгованості (див. табл. 3, 4). Дисбаланс між дебіторською та кредиторською заборгованістю перетворюється на важливий фактор формування прибутку. Враховуючи те, що частина підприємств України працює зі збитками, потребує на увагу питання ефективності використання залучених банківських кредитів і мінімізації збитків. Встановлено, що найбільший ефект від використання залучених коштів досягається на підприємствах, де є високою частка умовно постійних витрат.

Протягом аналізованого періоду спостерігаємо тенденцію до збільшення загальної суми кредиторської заборгованості підприємств України майже за всіма видами економічної діяльності, крім підприємств сільського господарства, мисливства, лісового господарства. Найбільше йде зростання за показниками «операції з нерухомим майном», показник збільшився за 2009 – 2013 рр. з 85830,5 до 109649,0, тобто збільшився на 23818,5 млн. грн.

Отже, всі показники мають тенденцію до зростання, окрім сільського господарства, показник знизився з 1055,9 до 9,145,9 та освіти, показник знизився з 237,2 до 211,6 млн. грн.

Таким чином, проаналізувавши динаміку кредиторської та дебіторської заборгованості підприємств України за 2009 – 2013 рр., можна зробити висновок, що загальна сума кредиторської заборгованості переважає суму дебіторської заборгованос-

Таблиця 2

Чистий прибуток (збиток) великих та малих підприємств України за видами економічної діяльності у 2009 – 2013 рр.

Види економічної діяльності	2009	2010	2011	2012	2013
Сільське, лісове та рибне господарство	7584,8	17276	25384	26787,2	-5,4
Промисловість	-14192,5	11889,6	32230	2592,4	3670,6
Будівництво	-4439	-3584,8	-2467	-1012,7	-1248
Оптова та роздрібна торгівля	-11150,1	8449,3	13703	68,2	-1152
Транспорт, поштова та кур'єрська діяльність	4889,5	-966,6	-1657	3127,7	1086,7
Тимчасове розміщування й організація харчування	-922,5	-633,6	-692,4	-984,3	-431,7
Інформація та телекомунікації	4889,5	4151,1	6500	3739,1	3943,1
Фінансова та страхова діяльність	1794	11244,2	7947,1	10769,4	-6760
Операції з нерухомим майном	-14219,6	-30676,2	-9325	-9338	-2403
Освіта	60,6	69,6	107,7	112,8	57,2
Охорона здоров'я та надання соц допомоги	-187,5	-98,8	-215	-77,3	63,2
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-2251,4	-3093,7	-3696	-2547,6	-756,8
Разом	-28144,2	14026,1	67819	33236,9	-3936

За даними [5]

Таблиця 3

Динаміка кредиторської заборгованості підприємств України за видами економічної діяльності за 2009-2013 роки, млн. грн

Показники	2009	2010	2011	2012	2013
Сільське, лісове та рибне господарство	1576,4	1219,9	1125,8	956,6	1034,6
Промисловість	339671,8	446057,3	466578,2	525634,4	546787,3
Будівництво	42875,6	46453,9	51476,9	55576,2	58234,4
Транспорт, поштова та кур'єрська діяльність	41419,7	44853,2	47645,7	48264,3	50376,3
Тимчасове розміщування й організація харчування	2511,4	4350,8	5587,6	5835,4	5894,7
Фінансова та страхова діяльність	26451,6	35872,4	46345,5	47816,2	53730,6
Операції з нерухомим майном	85830,5	93371,4	101345,6	105720,4	109649,6
Освіта	359,1	367,1	369,4	371,2	385,6
Охорона здоров'я та надання соц допомоги	1101,6	1408,9	1635,5	1745,8	1954,5
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	5408,0	6594,9	7543,5	8358,6	8538,5
Разом	547205,7	680549,8	729653,7	800279,1	828047,6

За даними: [5]

**Динаміка дебіторської заборгованості підприємств України
за видами економічної діяльності за 2009-2013 роки, млн. грн**

Показники	2009	2010	2011	2012	2013
Сільське, лісове та рибне господарство	1055,9	1029,1	9454,2	9211,3	9145,9
Промисловість	313673,5	383189,5	391583,4	395586,5	400034,1
Будівництво	31573,8	32498,1	35387,4	36743,1	37247,5
Транспорт, поштова та кур'єрська діяльність	28783,2	35236,7	38456,3	41729,4	45376,7
Тимчасове розміщення й організація харчування	1486,9	2134,4	2589,3	3156,7	3359,3
Фінансова та страхова діяльність	29721,1	44545,2	53682,5	58523,4	65783,3
Операції з нерухомим майном	73893,7	88612,9	95673,4	99342,6	104561,1
Освіта	237,2	211,8	213,5	209,1	211,6
Охорона здоров'я та надання соц допомоги	674,3	1060,7	1126,6	1142,7	1157,1
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	3120,6	3600,5	38557,4	41475,9	45671,6
Разом	484220,2	592118,9	666724,0	687120,7	712548,2

За даними: [5]

ті, це свідчить, що підприємство мусить погашати свої борги незалежно від стану дебіторської заборгованості.

В таких умовах деякі дослідники рекомендують впроваджувати ефективне внутрішньо фірмове планування прибутку [4, с. 197-198], сутність якого полягає в необхідності дотримання таких основних принципів: планування повинно бути гнучким і адаптивним, своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища підприємства; плануванням повинні займатися насамперед ті, хто буде потім впроваджувати в житті розроблені плани.

Для забезпечення ефективності системи управління прибутком в організаційну структуру підприємств треба вводити служби контролінгу [2, с. 148-149]. Вагоме значення в системі контролінгу має оперативний аналіз відхилень витрат підприємства. Він дає змогу своєчасно оцінити господарські ситуації, пов'язані з формуванням витрат діяльності, виявити негативні причини і вади в роботі, внутрішньогосподарські резерви покращення використання ресурсів підприємства, забезпечити оперативне маневрування ресурсами і капіталом з метою раціоналізації витрат.

В умовах нестабільності економіки і постійного зростання цін багато підприємств не планують прибутку, пояснюючи це складністю прогнозування, проте без планових розрахунків ступінь керуваності фінансовими результатами істотно знижується. При відсутності планових розрахунків прибутку підприємство не може оперативним чином контролювати свої доходи і видатки і своєчасно приймати необхідні рішення.

Ефективне використання людських ресурсів також можна назвати одним із факторів формування прибутку на підприємстві. Адже висококваліфікований та професійний персонал – є запорукою успіху підприємства. Вони водночас служать основою для визначення напрямів пошуку резервів його підвищення [6, с. 17-18].

Аналіз зарубіжного досвіду показав, що на підприємствах, фірмах, компаніях економічно розвинутих країн застосовують системи участі кожного окремого працівника у прибутках підприємства. Для цього роботодавці використовують різні форми та види участі найманих працівників у прибутку. Наприклад шляхом придбання акцій. Підприємства, які використовують таку систему участі працівників у прибутках підприємства, як показує досвід працюють стабільно, розвивається, зростає продуктивність праці, з кожним роком покращуються кінцеві результати. Країнами, у яких підприємства

використовують таку систему є США, Швеція, Великобританія, Франція та ін. [1, с. 38-40]

Участь найманих працівників у формуванні, розподілі і використанні прибутку на вітчизняних підприємствах поширена дуже мало. Вона може стати чинником збільшення прибутків підприємств, якщо буде ґрунтуватися на: системі мотиваційного стимулювання, яка має сприяти як розвитку самих підприємств, так і підвищенню доходів працівників; механізмі участі в прибутках, якій повинен стимулювати не лише управлінців, а й безпосередніх виконавців – до високої продуктивності та якості праці [1, с. 38-44].

В Україні до сьогодення часу відсутній механізм щодо забезпечення участі найманих працівників у формуванні, розподілі і використанні прибутку підприємств. У генеральних, галузевих угодах, колективних договорах відсутні окремі положення з цих питань. Як наслідок, наймані працівники України позбавлені можливості брати участь у прибутках вітчизняних підприємств.

Висновки і пропозиції. Як бачимо, у зв'язку з політичною, та економічною ситуацією в Україні існує сильна тенденція до зменшення кількості підприємств, що може призвести до зменшення надходжень до бюджету, зростання безробіття, навіть краху економіки країни.

Для запровадження в Україні системи участі у прибутку найманих працівників потрібно, насамперед, розробити законодавство, яке б регулювало розподіл частини чистого прибутку як за кінцевими результатами діяльності підприємства, так і на основі відповідної інституціоналізації прав власності. В генеральних, галузевих угодах, колективних договорах мають бути передбачені окремі статті щодо участі найманих працівників у формуванні, розподілі і використанні прибутку підприємств.

Для того, щоб підприємства України працювали стабільно та отримували прибуток, можна запропонувати наступні заходи:

1. Впровадити ефективне внутрішньо фірмове планування прибутку.

2. Застосовувати систему участі працівників у прибутках підприємства. Завдяки такому підходу буде забезпечене стабільне зростання та розвиток підприємства та покращення добробуту працівників.

3. Проведення ефективної кадрової політики. Висококваліфікований персонал для підприємства – основа подальшого розвитку підприємства. Необхідно вводити такі заходи: моніторинг персоналу, стимулювання персоналу та навчання і розвиток в умовах досягнення науково – технічного прогресу та інновацій.

5. Удосконалити податкове законодавство. Часті зміни податкового законодавства України призвели до посилення нестабільності умов господарювання, надмірного податкового навантаження на підприємства. В Україні, як відомо, в 2014 році діє ставка податку на прибуток 18 %, що у порівнянні з минулим роком зменшена на 1 %, що дає змогу підприємцям створювати спеціальні інвестиційні резерви, які розширюють можливості їх самофінансування та розширення внутрішніх джерел. Висока ставка ПДВ 20 % негативно впливає на економічну діяльність підприємства внаслідок наявності часового розриву між моментом оплати ПДВ у ціні товару і моментом відшкодування його з бюджету, а також внаслідок

підвищених видатків на придбання додаткових матеріально-технічних ресурсів у разі розширення виробництва. Тому для позитивної економічної діяльності підприємств необхідно зменшити ставку ПДВ. Щодо акцизного збору, то необхідно поетапно збільшувати мінімальне акцизне податкове зобов'язання та специфічної ставки акцизного податку у середньому на 6,5 % щороку. Оскільки акцизний збір стоєть здебільшого предметів розкошу або предметів вжитку, що не є життєво важливими, то тут є резерв для підвищення ставок [8].

Отже, безперервний пошук нових шляхів підвищення прибутку є основною умовою здійснення підприємницької діяльності в період ринкової економіки.

Список літератури:

1. Бодарчук К. Участь найманих працівників у прибутках підприємств (зарубіжний досвід) / К. Бодарчук // Україна: Аспекти праці. – 2013. – № 4. – С. 38-44.
2. Блонська В. І. Стратегічне управління прибутком підприємства / В.І. Блонська, А.Я. Нагірна // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 20 (5). – С. 145-152.
3. Висоцька А. В., Гончаров Ю. В., Управління прибутком на підприємстві та шляхи його покращення / А. В. Висоцька, Ю. В. Гончаров // Економіка, фінанси, менеджмент : Технології та дизайн. – 2013. – № 1 (6). – С. 1-7.
4. Гладка Л. І., Управління прибутком в сучасних умовах / Л. І. Гладка, М. О. Домащенко, М. В. Ковальова // Економіка і регіон : Наук. Вісник Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка. – 2012. – № 1(32). – С. 195-198.
5. Електронний ресурс: Державна служба статистики України – <http://ovu.com.ua/articles/486-derzhavniy-komitet-statistiki-ukrayini/publisher>
6. Кустрич Л.О., Управління прибутком підприємства / Л.О. Кустрич // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. – 2010. – № 99. – С. 16-21.
7. Морозова Л., Особливості управління прибутком підприємства в сучасних умовах / Л. Морозова, А. Килимник // Вінницький торговельно – економічний інститут КНТЕУ. М. Вінниця – http://confitapv.at.ua/publ/konf_5_6_12_2013_r/sekcija_5_ekonomichni_nauki/osoblivosti_upravlinnja_pributkom_pidpriemstva_v_suchasnikh_umovakh/77-1-0-2621
8. Податковий кодекс України // Вістник. – 2014. – 1 січня. – С. 153-189.
9. Поддєрьогін А.М., Бабіч В.В., Удосконалення обліку формування й використання прибутку / А.М. Поддєрьогін, В.В. Бабіч // Фінансовий облік і аудит : Фінанси України. – 2012. – № 2. – С. 103-110.
10. Попрозман О.І., Фактори формування прибутку підприємства та їхня роль / Попрозман // Економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності : Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 6. – С. 133-137.

Ивашина А.Ф.

Академия таможенной службы Украины

Оксентюк Н.В.

Днепропетровская государственная финансовая академия

ПУТИ УВЕЛИЧЕНИЯ ПРИБЫЛИ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Аннотация

Исследован вопрос по прибыли предприятий Украины в период 2009 – 2013 г. Проанализированы факторы, влияющие на формирование прибыли предприятий. Предложены меры, для того, чтобы предприятия Украины работали стабильно и получали прибыль.

Ключевые слова: прибыль, финансовый результат, чистая прибыль, предприятия, факторы формирования прибыли предприятия, экономическая деятельность, реализованная продукция, предприятие, трудовые ресурсы.

Ivashyna O.F.

Academy of Customs of Ukraine

Oksentyuk N.V.

Dnipropetrovsk State Finance Academy

WAYS TO INCREASE THE PROFITS OF ENTERPRISES IN UKRAINE IN MODERN CONDITIONS

Summary

Investigated question of profit enterprises Ukraine in the period 2009 – 2013 years. Analyzed factors that affect the formation profit enterprises. The measures, to enterprises of Ukraine worked steadily and made a profit.

Keywords: profit, financial results, net profit, entity, factors in the formation of company profits, economic activity, products sold, enterprise, workforce.